

Livsmedelsstrategier

Vägledning för lokalt påverkansarbete

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft att förändra
PG 90 1909-2

Juli 2023

Författare: Therése Ehrnstén, Jenny Ekman, Jonna Wiklund,
Wiebke Steinfeld

Projektledare: Therése Ehrnstén

Layout: Anki Bergström

ISBN: 978-91-558-0262-2

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och ståndpunkter	5
Jordbruket och den biologiska mångfalden	5
En aktuell fråga i debatten	5
Nationell livsmedelsstrategi	5
Naturskyddsföreningens ståndpunkter	6
Lokala livsmedelsstrategier	7
Innehåll i lokala livsmedelsstrategier	7
Analysera nuläget	9
Befintligt arbete	9
Målformulering	9
Relevanta aktörer	9
Vem fattar besluten?	9
Vilka andra aktörer är berörda?	10
Verktyg och metoder för påverkan	10
Medborgarförslag	11
Personligt möte	12
Anordna en hearing	12
Skapa opinion via sociala medier	13
Skriv en debattartikel/insändare	14
Användbara länkar	14
Bilaga 1: Debattartikel från Naturskyddsföreningen	15
Vi måste ta omtag i livsmedelsproduktionen	

Inledning

Miljö- och klimatpåverkan från vår livsmedelsproduktion och -konsumtion är en aktuell fråga som debatteras flitigt och engagerar människor. Såväl klimat- som naturkris har en del av sitt ursprung i samhällets oförmåga att på ett hållbart sätt producera livsmedel av god kvalitet till en växande befolkning. Flera processer, nationellt såväl som på EU-nivå, påverkar arbetet framåt och är avgörande för hur samhället styr mot ett mer hållbart och robust livsmedelssystem.

Den här vägledningen syftar till att uppmuntra och stötta de som vill engagera sig i lokala och regionala livsmedelsfrågor. Genom att skapa ett större intresse för matfrågorna och koppla det till lokala livsmedelsstrategier kan nödvändiga förändringar diskuteras och genomföras så att den långsiktiga livsmedelsförsörjningen tryggas samtidigt som den biologiska mångfalden gynnas.

Bakgrund och ståndpunkter

Jordbruket och den biologiska mångfalden

Jordbrukets utbredning och utveckling är idag en av de största orsakerna till att odlingslandskapets biologiska mångfald är hotad. Det beror både på markanvändningen, till exempel fördelningen mellan åker, betesmark, våtmark och skog men också på hur jordbruksmarken sköts, exempelvis val av grödor, gödselgivor och användning av naturfrämmande kemiska bekämpningsmedel. Ett knappt sekel av allt intensivare produktion har gett oss billig mat men lett till mycket låg värdering av råvaran som lantbruket producerar och bidragit till såväl klimat- som naturkris. Alltmer insatsberoende produktion med större och färre lantbruksföretag har ökat sårbarheten i livsmedelssystemet.

Försörjningsförmågan är låg och service och sysselsättning på landsbygden minskar. Utvecklingen har lett till lönsamhet och ökad konkurrenskraft för de lantbrukare som kunnat bli större och mer effektiva men slagit ut desto fler.

Samtidigt är livsmedelsproduktionen beroende av friska ekosystem och den biologiska mångfalden är en grundbult för såväl klimatanpassningen som för flera ekosystemtjänster som lantbruket är beroende av, som bördiga jordar, nedbrytning av organiskt material och pollinering. På så sätt är biologisk mångfald också en förutsättning för vår livsmedelsförsörjning. Livskraftiga lantbruk och livsmedelsföretag i hela landet är samtidigt en förutsättning för en levande landsbygd och en god beredskap.

En aktuell fråga i debatten

Naturskyddsföreningens rikskansli har tagit fram en ny [rapport](#)¹ om lantbrukets väg framåt med titeln "Lantbruket, sam-

hället och den biologiska mångfalden". Den beskriver lantbrukets utveckling, lantbrukets förhållande till den biologiska mångfalden, drivkrafter och utmaningar och föreningens syn på lösningar framåt.

Under 2023/2024 pågår också en uppdatering av den nationella livsmedelsstrategin och flera olika lagförslag, med bäring på lantbrukets utveckling, förhandlas just nu inom EU. Med anledning av pandemin och Rysslands invasion av Ukraina har även frågan om krisberedskap och Sveriges försörjningsförmåga aktualiserats och hur, vad, var och för vem vi producerar är en viktig diskussion att lyfta såväl lokalt som nationellt.

Lokala och regionala politiker och offentliga aktörer har stor möjlighet att skapa förutsättningar för en hållbar förvaltning av våra gemensamma resurser. Samtliga län och regioner har regionala livsmedelsstrategier och även lokalt i kommuner kan strategier och program för produktion och konsumtion av livsmedel med fördel tas fram.

Genom lokalt påverkansarbete går det att verka för att få till en förändring på lokal nivå som kan leda till bättre förutsättningar för den biologiska mångfalden, lantbruket, landsbygden och en tryggad livsmedelsförsörjning.

Nationell Livsmedelsstrategi

Den svenska [livsmedelsstrategin](#)² antogs av riksdagen 2017. Det övergripande målet med strategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala produktionen av livsmedel ökar, samtidigt som vi når relevanta miljömål. En fördjupad uppföljning görs regelbundet och lämnas till riksdagen.

Kopplat till livsmedelsstrategin har tidigare regeringar tagit fram handlingsplaner som består av ett antal olika åtgärder som ska bidra till att nå livsmedelsstrategins övergripande mål under åren 2020-2025. Det är i en handlingsplan som det na-

tionella inriktningsmålet om eko finns som säger att 30% av den svenska jordbruksmarken ska utgöras av ekologisk produktion och att 60% av den offentliga konsumtionen ska bestå av ekologiska produkter till 2030.

På grund av ändrade omvärldsfaktorer och det faktum att många lantbrukare inte ser att livsmedelsstrategin har gett någon effekt på gårdsnivå har den nuvarande regeringen påbörjat arbetet med att revidera strategin. Rikskansliet deltar i arbetet, gör inspel och bedriver påverkansarbete under tiden.

Samtliga 21 regioner och län har utarbetat regionala livsmedelsstrategier och de går att hitta på Tillväxtverkets [hemsida](#).³ Processen kring framtagandet av de regionala strategierna, och statusen på arbetet just nu, varierar och rikskansliet har inte kännedom om, och i så fall hur många av Naturskyddsföreningens kretsar och/eller länsförbund som varit involverade eller bjudits in i arbetet. Beroende på innehåll i de regionala strategierna kan det finnas behov av att uppdatera även en del av dessa.

Naturskyddsföreningens ståndpunkter

För att fungera som den breda omställningsstrategi som situationen kräver behövs en uppdaterad nationell livsmedelsstrategi med ett större systemperspektiv. Den behöver innehålla en tydlig och transparent effektlogik som omfattar ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet där målkonflikterna synliggörs och hierarkin dem emellan fastställs.

Naturskyddsföreningen menar att livsmedelsstrategin behöver ha en resilient livsmedelskedja, friska ekosystem, tryggad försörjningsförmåga och bevarandet av livskraftiga lantbruks- och livsmedelsföretag i hela landet som övergripande målsättningar.

Följande förutsättningar krävs i sin tur för att uppnå målen:

- En rik biologisk mångfald och en hållbar förvaltning av resurser.
- Livskraftiga lantbruks- och livsmedelsföretag i hela landet.
- Insikt om konsumtionens roll för utvecklingen framåt för både bättre folkhälsa och miljö och åtgärder därefter.
- Analys och diskussion om den svenska livsmedelsproduktionen. Behöver den öka och i så fall varför? Inom vilka produktionsområden, för vilka livsmedel, var i landet och för vilka marknader (internationella, nationella eller lokala)?
- Anpassade ersättningar, forskning och innovation för att målsättningarna ska få genomslag på gårdsnivå.
- Minskat beroende av miljöskadliga insatsmedel.
- Tydligare koppling till EU:s Jord- till bordstrategi och biodiversitetsstrategi.
- Riktade åtgärder mot omställning istället för att cementera nuvarande strukturer.
- Förslag på hur antingen samhället eller konsumenten kan betala för de miljömässiga mervärden som lantbruket producerar och som samhället behöver mer av

Riksföreningens hela inspel till det nationella arbetet med en ny livsmedelsstrategi går att läsa på [hemsidan](#)⁴

Lokala livsmedelsstrategier

Innehåll i lokala livsmedelsstrategier

En lokal livsmedelsstrategi behöver spegla de utmaningar och möjligheter som finns lokalt och fokus kan skilja sig från plats till plats. Nedan listas olika aspekter som är viktiga att ta hänsyn till. I vissa kommuner finns en del av detta redan framtaget och kan integreras i en strategi medan det i andra kommuner inte finns något alls. Påverkan kan bedrivas för att en lokal livsmedelsstrategi tas fram som hanterar helheten och inkluderar flera, eller alla, aspekter i listan nedan. Det kan också vara relevant att välja ut någon/några väsentliga frågor specifikt för att få dem integrerade i befintliga kommunala processer. Även för regionala strategier kan nedanstående frågor vara relevanta att diskutera.

- **Matsvinn**
Inkludera matsvinnfrågan i strategin, det kanske redan finns mål och policys kring detta som kan bakas in och i annat fall så är det ett bra tillfälle att lyfta behovet av att få sådana mål på plats.
- **Offentlig upphandling**
Den offentliga upphandlingen har stor möjlighet att gynna hållbar matproduktion genom att till exempel prioritera ekologiskt och naturbeteskött. Det finns flera goda exempel på kommuner som jobbar aktivt med den offentliga upphandlingen och går att ta lärdom av exempelvis Örebro, Södertälje och Sveg.
- **Främja lokala livsmedelsföretag**
En kommun kan på olika sätt underlätta för lokala livsmedelsföretag att etablera sig och verka inom det geografiska området, såväl primärproducenter

som livsmedelsförädlare. Att ha livsmedelsföretag inom kommunen kopplar också till arbetet med civil beredskap och försörjningsförmåga. Ett exempel för att synliggöra företagen är att ordna matmarknader eller andra event där företag i livsmedelskedjan kan visa upp sina produkter.

- **Antal lantbruksföretag**
För att kunna bibehålla en livsmedelsproduktion och ett öppet landskap inom kommunen måste det finnas lantbrukare. Genom att sätta mål om att lantbruksföretagen ska bibehållas eller öka i kommunen kan också åtgärder vidtas för att främja och underlätta för företagen.
- **Kompetensförsörjning**
Bristen på rätt kompetens oroar företag i hela livsmedelsbranschen. Även kommunala kostchefer vittnar om bristande kompetens i köken. Många kommuner arbetar på olika sätt med arbetsmarknadsinsatser och kan i bästa fall hjälpa till att matcha företagens behov med rätt kompetens eller på andra sätt underlätta kompetensförsörjningen.
- **Ekologiskt**
Det är viktigt med mål för både produktion och konsumtion av ekologisk mat för att lyckas nå uppsatta miljö- och klimatmål och minska livsmedelsproduktionens negativa miljöbelastning. Målen behöver som lägst vara i nivå med den nationella strategins handlingsplan.
- **Adressera konsumtionen**
För att nå ett hållbart livsmedelssystem behöver både konsumtion och produktion förändras. Kommunen kan påverka de egna inköpen och den offentliga konsumtionen genom upphandling och representationspolicys men styr inte över medborgarnas kon-

sumtion. Däremot kan de i samarbete med t.ex. dagligvaruhandeln och livsmedelsföretag göra insatser för att hjälpa konsumenten att göra hållbara val.

- **Bevara jordbruksmarken**

Sverige har bland världens bästa odlingsjor­dar och med ett förändrat klimat blir våra marker allt viktigare för livsmedelsproduktion. Kommunerna behöver ha en strategi som skyddar jordbruksmarken från och exploatering och tar hänsyn till bland annat försörjningsförmåga och klimatanpassning.

- **Naturbetesmarker**

Naturbetesmarker är våra allra artrikaste ekosystem men de har minskat drastiskt vilket gett stora konsekvenser för den biologiska mångfalden. Genom att inkludera frågor om naturbetesmarkernas skötsel, behov av restaurering och värdet för produktionen kan åtgärder och insatser identifieras för att få fler marker åter i produktion.

- **Krisberedskap och cirkulär resursanvändning**

Livsmedelstrygghet och försörjningsförmåga är viktiga aspekter i den kommunala och regionala krisberedskapen. Frågorna har därför en naturlig bäring i en livsmedelsstrategi och

spänner över flera av frågorna som en integrerad del. Vilken typ av produktion som redan finns, hur den kan komma att påverkas av ett förändrat klimat och vilken produktion som behövs för att minska miljöpåverkan och öka försörjningsförmågan är andra viktiga aspekter att beakta.

- **Handlingsplan**

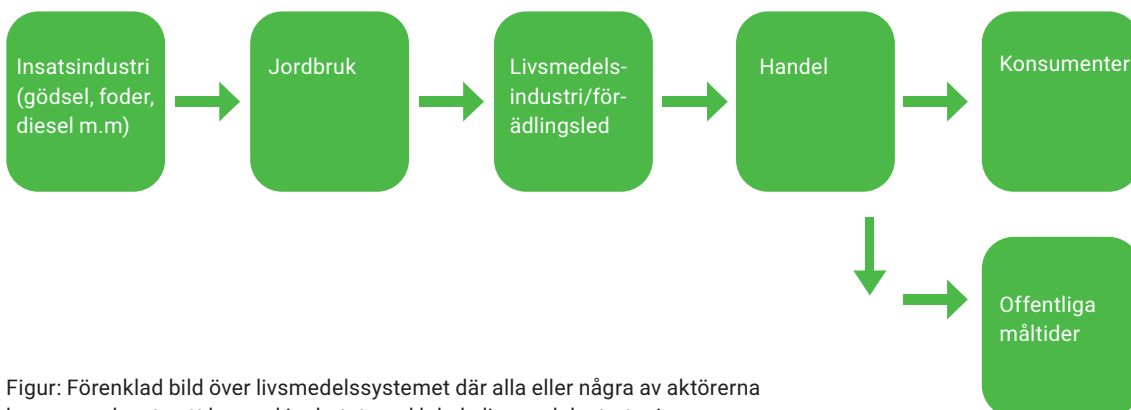
För att få till verkstad kan strategin behöva kopplas till en handlings/åtgärdsplan med konkreta förslag på insatser som är tid- och resursatta.

- **Målkonflikter**

Det är nödvändigt att lyfta upp eventuella målkonflikter i ljuset för att diskutera lösningar framåt. Rov- och vilt­djursförvaltning kan till exempel vara en sådan fråga där gemensamma krafter och idéer kan behövas för att främja viltet samtidigt som det inte ska få negativa effekter på möjligheterna till viss typ av produktion.

Det kan givetvis vara nyttigt att titta på flera olika livsmedelsstrategier och plocka valda bitar ur dem. Alla har troligen både för- och nackdelar. Några exempel är [Ydre](#)⁵ och [Nordanstig](#)⁶. Södertälje kommun har också en [odlingsstrategi](#)⁷.

Kommunerna arbetar väldigt olika med de eko-mål som finns. Vissa prioriterar det

Figur: Förenklad bild över livsmedelssystemet där alla eller några av aktörerna kan vara relevanta att ha med i arbetet med lokala livsmedelsstrategier.

högt medan andra valt att göra andra prioriteringar i offentlig upphandling.

[Härnösand](#), Södertälje och Trosa är några av de som fortsätter sträva efter en hög andel ekologiskt.

Påverkansarbete

För kretsar eller länsförbund som vill engagera sig i livsmedelssystemets många möjligheter och utmaningar följer nedan förslag på tillvägagångssätt och påverkansmetoder. Beroende på målet med arbetet kan olika delar vara mer eller mindre relevanta och förslagen är inte heltäckande. På [Naturskyddsföreningens hemsida](#)⁸ finns mallar och formulär som kan vara till hjälp.

- Analysera nuläget
- Formulera mål
- Analysera berörda aktörer
- Välj metoder för påverkan

Analysera nuläget

Det är viktigt att börja med att ta reda på vad som redan gjorts och analysera om och i så fall vad det är som saknas eller behöver förbättras. Genom att förstå hur kommunen/regionen redan arbetar med frågan läggs grunden för ett framgångsrikt påverkansarbete. Kommuner och regioner har stora möjligheter att arbeta för en hållbar produktion och konsumtion av livsmedel. Det finns därmed en stor poäng i att påverka dem i dessa frågor.

Befintligt arbete

Vissa av Sveriges kommuner har tagit fram lokala livsmedelsstrategier, men inte alla. Börja därför med att undersöka om din kommun redan har en livsmedelsstrategi eller inte. Om det är så att det finns en livsmedelsstrategi blir det första steget att analysera den och fundera över hur miljö- och klimatfrågorna finns med i strategin och vad som skulle kunna förbättras. Finns det ingen lokal livsmedelsstrategi

kan det vara ett bra första steg att titta på den regionala livsmedelsstrategin som finns för området. Har kommunen redan arbetat med implementering av den? Kanske finns det bra förslag där som även borde arbetas med lokalt? Eller saknas viktiga delar för en hållbar livsmedelsproduktion och konsumtion?

Det kan också vara bra att titta på kommunens andra övergripande strategier och policys som exempelvis dokument kopplade till miljömål eller Agenda 2030. Produktion och konsumtion av livsmedel hänger i hög grad ihop med dessa mål och borde därför vara en del av sådana styrdokument. Även policys kring kommunens upphandling, inköp och krisberedskap är relevanta. Kommunens översiktsplan kan ha riktlinjer för landsbygdsutveckling och bevarandet av jordbruksmark och i deras tillväxtstrategier kan det finnas analyser av de gröna näringarna och hur de ska främjas.

Ni kan också titta på var er kommun ligger enligt [Aktuell hållbarhets kommunranking](#), [Sveriges bivänligaste kommun](#), och [statistik](#)⁹ över exempelvis andel ekologiska livsmedel i kommunens verksamhet eller ekologiskt odlad mark.

[Ekomatcentrum](#)¹⁰ tar också fram statistik och rapporter kring ekologiska livsmedel.

Målformulering

I början av planeringen är det viktigt att formulera syfte och mål med arbetet. Strategierna för arbetet ser olika ut beroende på om syftet är att bilda opinion, skapa dialog med beslutsfattare, hitta samarbetsformer, sprida kunskap, eller hitta synergier mellan olika partners. Genom att sätta konkreta mål för vad som ska uppnås med påverkansarbetet blir arbetet tydligt för alla inblandade. Exempel:

- kommunen ska ta fram en lokal livsmedelsstrategi

- kommunen ska sätta mål för ekologisk mat i den offentliga upphandlingen,
- vi ska samla civilsamhälle och kommun för att prata livsmedelsförsörjning.

Det kan även vara relevant att sätta delmål för att lyfta fram viktiga milstolpar i arbetet.

Relevanta aktörer

För att nå fram med ett budskap är det av vikt att veta vem önskemålen/kraven ska riktas till för att det ska bli verkstad. Vem är det som sitter på beslutsrätten? Det är också avgörande att fundera över vilka andra intressenter som är relevanta för frågan och om och när de i så fall ska involveras.

Vem fattar besluten?

Det politiska arbetet i kommunen sker oftast i nämnder eller utskott med olika ansvarsområden. Vilka nämnder och utskott som finns skiljer sig mellan kommuner, men ofta finns en nämnd som arbetar med miljö- och samhällsbyggnad/samhällsutveckling som ansvarar för strategiska miljöfrågor. Frågan om lokala livsmedelsstrategier skulle också kunna tas upp i nämnder eller utskott som arbetar med tillväxt och näringslivsfrågor. Nämndernas ordförande är då bra personer att kontakta med syftet att få till beslut i en specifik fråga. Men det är inte bara valda politiker som kan påverka en fråga. Även tjänstepersoner kan ha inflytande så om det exempelvis finns en miljöstrateg, kostchef eller näringslivsutvecklare kan de vara bra personer att kontakta initialt för att höra hur arbetet går, om de anser det vara en viktig fråga att driva, om frågan redan diskuteras, var i organisationen frågan hör hemma och så vidare. Är tjänstepersoner intresserade kan ni få draghjälp och det kan ske påtryckningar utifrån såväl som inifrån.

De flesta satsningar som görs inom kommunen behöver förankras i verksamhetsplaner och budgetarbete. Budget- och verksamhetsdiskussionerna påbörjas många gånger redan på våren året innan

och beslutas under hösten/vintern men det brukar också finnas utrymme för en ändringsbudget under våren innevarande år. I påverkansarbetet kan det därför vara klokt att tänka in dessa processer i planeringen för att säkerställa att arbetet sker rätt i tid.

Vilka andra aktörer är berörda?

Påverkansarbete blir ofta framgångsrikt om flera organisationer jobbar mot samma mål. Även om det inte blir ett samarbete rakt av är det värdefullt att höra vad andra berörda aktörer önskar för utveckling och vilka frågor de anser viktiga att lyfta i till exempel en lokal livsmedelsstrategi. Fundera igenom vilka andra aktörer i det geografiska området som blir berörda av frågan ni vill driva och hämta in kunskap från dem eller involvera dem i processen. Anordnar ni till exempel ett seminarium eller en paneldebatt för att lyfta frågan har ni i en sådan lista självklara deltagare att bjuda in. I listan nedan finns förslag på organisationer med verksamhet på många platser i landet som är potentiella samarbetspartners i frågan om hållbara, lokala livsmedelsstrategier.

- [Ekologiska lantbrukarna](#)¹¹
- [LRF regionalt och lokalt](#)¹²
- [Sveriges Jordägareförbund](#)¹³
- [Hela Sverige ska leva](#)¹⁴
- [Hushållningssällskapet](#)¹⁵ eller andra rådgivningsföretag
- Lokala livsmedelsföretag
- Konsumentföreningar
- Folkhögskolor
- [Bondens egen marknad](#)¹⁶
- Reko ringar
- [Leader](#)¹⁷
- [Länsstyrelserna](#)¹⁸ som arbetar med både jordbruk och naturvård samt regionala livsmedelsstrategier.
- Regionen som har regionalt utvecklingsansvar och tillsammans med Länsstyrelsen arbetat fram regionala livsmedelsstrategier.

Verktyg och metoder för påverkan

Efter att man är klar med sin nulägeanalys, aktörsanalys och målformulering är det dags att skrida till verket och hitta vägar att nå fram till de som ska påverkas. Det finns många olika sätt att arbeta med påverkan och det kan vara effektivt att kombinera olika metoder för få kraft i sitt budskap. Om syftet till exempel är att få kommunen att ta fram en lokal livsmedelsstrategi kan påverkansarbetet börja med att, ensamma eller tillsammans med annan relevant aktör, skriva en debattartikel om bristen på mål och åtgärder för ett robust livsmedelssystem och påpeka behovet av en lokal livsmedelsstrategi. Därefter kan ansvariga personer på kommunen kontaktas för att få till ett möte och då hänvisa till debattartikeln. Ett konkret förslag till kommunen vid mötet kan vara att tillsammans genomföra en hearing eller seminarium med lokala aktörer för att bygga momentum bakom behovet av en lokal livsmedelsstrategi.

Tillvägagångssätten är flera och nedan beskrivs några olika påverkansmetoder som kan användas var för sig eller tillsammans.

Medborgarförslag

Medborgarförslag är ett viktigt demokratiskt verktyg som gör att du som medborgare kan lämna in idéer och förslag till politikerna där du är folkbokförd. I Sverige har ca 200 av 290 kommuner samt ca hälften av Sveriges 21 regioner infört medborgarförslag. Se över vad som gäller i din kommun.

Hur man lämnar in ett medborgarförslag och vad som är bra att veta kan du läsa [här](#)¹⁹

Här har vi samlat några exempel hur ett medborgarförslag kan ser ut:

- **Förslag: Ställ krav på att lantbrukare som arrenderar kommunal mark ska bruka marken ekologiskt.**

Jordbruk kan generera många nyttor utöver att bidra med nödvändiga livsmedel. Samtidigt har det också negativa effekter, som till exempel näringsläckage, spridning av bekämpningsmedel och klimatpåverkan. Enligt Artdatabanken är omkring 2400 rödlistade arter knutna till odlingslandskapet i någon mån. Ekologiskt jordbruk har i genomsnitt 30 procent högre biologisk mångfald och använder sig inte av naturfrämmande bekämpningsmedel eller konstgödsel. Genom att ställa krav på att jordbruksmark som arrenderas av kommunen brukas ekologiskt kan kommunen göra ett ställningstagande för odlingslandskapet och för en mer robust livsmedelsproduktion.

- **Förslag: Besluta om en livsmedelsstrategi för minskad klimatpåverkan och främjande av biologisk mångfald i kommunens matservringar.**

3 miljoner måltider serveras varje dag i kommunala verksamheter. Med en kommunal livsmedelsstrategi med tydligt fokus på klimat och biologisk mångfald kan upphandlingen inom kommunens offentliga kök användas som en viktig hävstång för att öka efterfrågan på mer miljömässigt hållbara livsmedel och minska kommunens miljö- och klimatavtryck. Klimatpåverkan från vegetabiliska råvaror är generellt mycket lägre än från animaliska råvaror. Därför bör kommunen aktivt bidra till minskad kött- och mejerikonsumtion till förmån för en betydligt större mängd växtbaserade måltider och protein-källor. Ekologisk mat är gynnsamt för den biologiska mångfalden och har den sammanlagt bästa miljöprestandan.

Samtidigt är betande djur i naturbetesmarker också avgörande för en rik biologisk mångfald och för öppna landskap. En kommunal livsmedelsstrategi kan innehålla till exempel:

- Krav på minst 60 procent ekologiska livsmedel
- Krav på ökad andel växtbaserad och klimatsmart producerad mat
- Krav på KRAV-märkt eller naturbeteskött, när kött serveras
- Stopp för produkter som medverkar till avskogning i tropikländer (t.ex. palmolja, kött från tropikerna, animalier som krävt sojabaserat foder)
- Mål för minskat matsvinn
- **Förslag: Anta en handlingsplan med mål om att minska matsvinnet inom den kommunala verksamheten till X procent till år Y.**

En tredjedel av all mat som produceras i världen slängs. Ett av FN:s mål inom Agenda 2030 är att vi ska halvera det globala matsvinnet per person fram till 2030. Matsvinn är den mat som slängs i onödan, som hade kunnat ätas om den hanterats på ett annat sätt. Med hjälp av ett mål om minskat matsvinn inom den kommunala verksamheten och en tydlig handlingsplan för att nå dit kan kommunen bidra till minskat matsvinn.

- **Förslag: Anta ett mål om att arealen ängsmark och naturbetesmark i kommunen ska öka med X hektar till år Y.**

Slätterängar och naturbetesmarker utgör mycket artrika miljöer. Sveriges areal av ängsmark har minskat från 1,4 miljoner hektar i slutet av 1800-talet till ca 8 500 hektar idag, enligt statistik från Jordbruksverket. Naturbetesmarker har också minskat. Genom att studera var det tidigare funnits ängsmark och betesmark på 1900-talet kan intressanta områden identifieras för möjlig återställning/restaurering av äng eller naturbete. För att praktiskt återuppta hävden av tidigare ängs- och betesmarker krävs dialog med

kommunens eventuella arrendatorer och privata jordbrukare. Samtidigt måste det säkerställas att befintliga naturbetesmarker och slätterängar sköts på ett sätt som gynnar biologisk mångfald och motverkar igenväxning.

- **Förslag: Kommunen ska inte tillåta exploatering på åkermark eller ängs- eller naturbetesmark.**

Brukningsvärd jordbruksmark är avgörande för en hållbar livsmedelsproduktion. Totalt förloras i snitt drygt 500 hektar åkermark årligen i Sverige, enligt en studie från Lunds universitet. Mellan 2016 och 2021 omvandlades 3000 hektar åkermark till bebyggelse/vägar. Arealen åkermark är begränsad och går i regel inte att återskapa. Därför är det avgörande att, i enlighet med miljöbalken, planera så att tätorter inte bygger bort brukningsvärd jordbruksmark.

Personligt möte

Ibland finns redan etablerade kontakter med relevanta beslutsfattare eller tjänstepersoner och att boka in ett personligt möte kan vara ett enkelt sätt att väcka liv i en fråga. Det kan föregås av medborgarförslag eller debattartikel men kan även fungera för sig själv beroende på relationen och hur mogen kommunen är för att arbeta med lokala livsmedelsstrategier.

Även om det inte redan finns upparbetade kontakter är det personliga mötet värdefullt. Genom aktörsanalysen har troligen de mest relevanta personerna för processen identifierats och ett personligt möte med någon/några av dem är en viktig del i påverkansarbetet.

Anordna en hearing

Ett annat verktyg för att påverka lokalt är att anordna en hearing, panelsamtal eller seminarium på aktuellt tema där relevanta personer bjuds in i såväl samtalet och som åhörare. Där kan frågan diskuteras och ny-

anseras utifrån olika aspekter och beslutsfattare och tjänstepersoner kan få med sig värdefulla insikter i det fortsatta arbetet.

Här har vi sammanställt en checklista med relevanta frågor:

1. Resurser? Kartlägg vilka resurser ni har i form av både pengar, kunskap och tid.
2. Kan arrangemanget göras tillsammans med kommunen eller annan berörd aktör?
3. Vilka frågor ska diskuteras? Vem lämpas som moderator av samtalet?
4. Var? Kan man boka rum i stadshuset? Kyrkan? Studieförbundet? Bibliotek?
5. När? Kvälls- eller dagtid? Tidpunkt är beroende på målgrupp. En kommunanställd deltar hellre på dagtid än på kvällstid t.ex.
6. Vem vill man bjuda in att delta i samtalet eller för att hålla i en presentation? Vilka ska lyssna? - Politiker, kommunanställda (t.ex. kommunekologer, kostchefer), lantbrukare, lokala livsmedelshandlare (Ica, Coop, Hemköp osv), medlemmar, allmänheten, lokalpressen?
7. Hur når man ut? Lokalpressen, via mejl, sociala media,

Man kan också undersöka om det finns möjlighet att arrangera ett sådant samtal i samband med andra aktiviteter t.ex. marknad, stadsfest, kommundag eller dylikt. Då får man automatiskt hjälp med marknadsföring, teknik osv via själva organisatören. Ibland erbjuder kommuner tillfällen för medborgardialoger. Dessa kan också vara ett bra tillfälle att haka på.

Skapa opinion via sociala medier

Social media ger möjligheten att nå ut bredare med sitt budskap och till nya målgrupper. Vi har samlat några tips på vad man ska tänka på när man vill skapa opinion via sociala medier. Om du vill läsa

mer kolla på [Naturskyddsföreningens webbsida](#) ²⁰

Tala till hjärtat. Skriv om något som berör, fakta är en viktig grund men det är också viktigt att skapa ett inlägg som berör. Försök därför att tänka på vad som ligger din målgrupp varmt om hjärtat.

Använd referenser. Om du presenterar fakta för att styrka dina argument är det viktigt att du kan hänvisa till en källa.

Var källkritisk. Tänk på att använda dig av en förstahandskälla och fundera över källans trovärdighet. Om möjligt, kolla även att informationen stämmer överens med andra källor.

Påverka i stort och smått. Är du irriterad över att din lokala livsmedelsbutik inte säljer Svanenmärkta blockljus eller saknar KRAV-märkta produkter i vissa kategorier? Att kommunen drar in på kollektivtrafiken eller att skolorna har köttnorm? Ingen fråga är för liten eller stor. Kontakta livsmedelsbutiken, skriv en debattartikel, gör ett inlägg på sociala medier eller starta en namninsamling.

Ge inte trolen så mycket uppmärksamhet. När du reagerar på eller kommenterar ett inlägg uppmärksammas det mer, tänk därför på att inte kommentera eller reagera på till exempel inlägg från klimatförnekare. Lyft istället din egen åsikt i en egen kommentar eller skriv ett nytt inlägg.

Undvik personliga påhopp. Att påverka en större aktör såsom en organisation eller ett företag ger större effekt än att uttrycka din åsikt kring en person.

Gör något annorlunda. Vilka frågor saknar du i debatten? Kan du hitta en vinkel som inte redan finns på sociala medier? Om ditt innehåll är unikt är det större chans att du får uppmärksamhet.

Praktiskt att tänka på

- Teknik: Behövs mikrofoner, projektorduk?
- Namnskyltar för organisatörer/deltagare/lyssnare?
- Är det lätt att hitta lokalen?
- Är lokalen tillgänglig för rullstolar?
- Har lokalen hörselslingor?
- Behövs det ordnas med fika?

Mer praktiska tips kan du hitta här²¹

Skriv en debattartikel/insändare

Insändare och debattartiklar är bra sätt att väcka en debatt eller haka på en redan pågående debatt. De är ofta uppbyggda på liknande sätt, men det finns några skillnader mellan insändare och debattartiklar. För att få en debattartikel publicerad ställs det ofta högre krav på nyhetsvärde. Insändare måste vara betydligt kortare än en debattartikel. Oavsett form ska ämnet alltid kännas relevant och viktigt.

Här följer först några tips för dig som vill skriva en egen insändare eller debattartikel. Som bilaga 2 hittar du också en mall att använda rakt av, eller modifiera så den passar din/er lokala kontext.

Några saker att tänka på:

Identifiera syfte och målgrupp och fundera över om artikeln kan skrivas tillsammans med någon annan aktör. Bra att kolla upp vilken längd tidningen har på sina artiklar och insändare.

När ni ska börja skriva:

- Börja med det viktigaste och skriv sakligt.
- Tänk på att närhetsprincipen ger högre nyhetsvärde.

- Aktuella händelser ger också ett större nyhetsvärde.
- Utveckla därefter problemet och beskriv konsekvenserna.
- Håll dig till ett huvudargument och sväva inte ut i texten.
- Ge också lösningar på problemet, gärna i form av en eller flera konkreta åtgärder.
- Väv gärna in något som kan beröra läsaren eller göra innehållet mer lättillgängligt.
- Avsluta med en sammanfattning och en uppmaning.
- Kom på en slagkraftig rubrik som syftar till avslutningens uppmaning.

Andvändbara länkar

- [Ekologiska lantbrukarna](#)²¹: ekoböndernas organisation. Har också lokala avdelningar som ofta arbetar med livsmedelsstrategierna på olika sätt. Vi har god kontakt på riksnivå.
- [Naturskyddsföreningens jordbrukspolicy](#)²²
- [Ekofakta.se](#)²³ SLU:s kunskapsportal
- [Ekomatcentrum](#)²⁴ har bland annat statistikrapporter och ranking av kommuner och regioners ekologiska inköp.
- [Försörjningsbalans för kommunerna-beräkningsverktyg](#)²⁵
- [Ekologiska lantbrukarnas kartläggning](#)²⁶ över ekologiskt i de regionala livsmedelsstrategierna
- [Diet for a green planet](#)²⁷ Måltidskoncept för offentliga måltider med ekologisk mat och högre andel växtbaserat. Utbildningar finns.
- [Framtidsmat Jämtland- Härjedalen](#)²⁸ för inspiration.

Bilaga 1. Rikskansliets debattartikel i samband med rapportsläpp av "Lantbruket samhället och den biologiska mångfalden" <https://www.landlantbruk.se/vi-maste-ta-omtag-i-livsmedelsproduktionen>²⁹

Bilaga 2 – Exempel på en debattartikel om livsmedelsstrategin för lokalpress

Fotnoter

1. <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/lantbruket-samhallet-och-den-biologiska-mangfalden/>
2. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-livsmedelsstrategi-for-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet/>
3. <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/seminarieroch-natverk/natverkochsamverkan/regionalochlokalsamverkan/livsmedelsstrateginregionforregion.2510.html>
4. <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/naturskyddsforeningens-inspel-till-livsmedelsstrategi-2-0/>
5. <https://www.ydre.se/ydre-kommun/maltidsverksamheten/livsmedelsstrategi>
6. <https://nordanstig.se/startside/sidor/kommun-och-politik/folkhalsa/livsmedelsstrategi.html?sv.target=12.36eefd2c17d44d30270e2afc&sv.12.36eefd2c17d44d30270e2afc.route=%2Fsettings>
7. <https://harnosand.se/kommun--styrning/nyheter-fran-kommun--styrning/nyheter-fran-kommun--styrning/2023-04-19-kostavdelningen-staller-om---harnosand-minskar-bade-matsvinn-och-klimatavtryck.html>
8. <https://www.naturskyddsforeningen.se/engagera-dig/pa-din-ort/paverka-lokalt/>
9. <https://kommunrankning.miljobarometern.se/>
10. <http://ekomatcentrum.se/rapporter/>
11. <https://www.ekolantbruk.se/>
12. <https://www.lrf.se/regioner/>
13. <https://jordagarna.se/kontakt/>
14. <https://www.helasverige.se/engagemang/lokala-utvecklingsgrupper/>
15. <https://hushallningssallskapet.se/>
16. <https://bondensegen.com/>
17. <https://jordbruksverket.se/stod/lokalt-ledd-utveckling-genom-leader/leader-2023-2027/det-har-ar-lokalt-ledd-utveckling-genom-leader>
18. <https://www.lansstyrelsen.se/>
19. <https://www.naturskyddsforeningen.se/inspiration-tips-och-verktyg/fa-medborgarforslagen-att-flyga/>
20. <https://www.naturskyddsforeningen.se/inspiration-tips-och-verktyg/nyborjarguide-for-aktivism-pa-internet/>
21. <https://www.naturskyddsforeningen.se/inspiration-tips-och-verktyg/nyborjarguide-for-aktivism-pa-internet/#Facebook>
22. <https://www.ekolantbruk.se/>
23. https://cdn.naturskyddsforeningen.se/uploads/2021/05/05153247/naturskyddsforeningens_jordbrukspolicy_2020.pdf
24. <https://ekofakta.se/>
25. <http://ekomatcentrum.se/>
26. <https://hushallningssallskapet.se/tjanster/mat/forsorjningsbalanskommun/>
27. <https://www.ekolantbruk.se/rapporter/ekologiskt-i-de-regionala-livsmedelsstrategierna>
28. <https://dietforagreenplanet.se/>
29. <https://www.landlantbruk.se/vi-maste-ta-om-tag-i-livsmedelsproduktionen>

Bilaga 1: Debattartikel från Naturskyddsföreningen

Rikskansliet gick ut med en debattartikel i samband med att rapporten "Lantbruket, samhället och den biologiska mångfalden" släpptes på Biologiska mångfaldens dag den 22 maj 2023. Artikeln publicerades i Land lantbruk

<https://www.landlantbruk.se/vi-maste-ta-omtag-i-livsmedelsproduktionen>

Vi måste ta omtag i livsmedelsproduktionen

Idag på biologiska mångfaldens dag lanserar vi rapporten "Lantbruket, samhället och den biologiska mångfalden". Den visar hur ett knappt sekel av allt intensivare matproduktion gett oss billig mat, vilket är bra i sig, men som samtidigt bidragit till såväl naturkris som förlusten av lantbruksföretag. Landsbygdsminister Peter Kullgren måste nu sätta en bred strategi för livsmedelssystemets omställning som inte duckar för målkonflikten mellan ännu intensivare produktion och en mångfald av lönsamma lantbruksföretag i en frisk natur.

Kvittrande fåglar, blommande växter och surrande bin är sinnebilderna av den svenska försommaren, och kanske vad majoriteten ser framför sig när de talar om biologisk mångfald. Men faktum är att den unika mångfald som lantbruket skapat i odlingslandskapet över generationer försvinner alltmer.

Odlingslandskapet i Sverige är varierande, vilket också innebär att hotet mot den biologiska mångfalden skiljer sig från plats till plats. I vår nya rapport om lantbruket, samhället och den biologiska mångfalden förklarar vi varför artrikedomen i odlingslandskapet minskar.

I skogs- och mellanbygd är det igenväxta åkrar och betesmarker som är det största hotet mot den biologiska mångfalden. På slättbygden är det i stället storleksutvecklingen som är problemet, där åkrarna blir större och brukas mer intensivt med mer kemikalier, mer konstgödsel och färre sorters grödor.

Gemensamt för hela landskapet är att det blir mer likartat, samt att förlusten av lantbruksföretag och förlusten av biologisk mångfald går hand i hand. Sedan 1940-talet har teknikutveckling, politik och marknadskrafter drivit på för ett mer specialiserat och storskaligt lantbruk med uppgift att leverera billig mat. Lantbruket skulle bli lönsammare och lantbrukarna skulle få bättre arbetsvillkor. Maten blev billigare men lantbruket har knappast blivit lönsammare.

Majoriteten av gårdarna har lagts ner, de kvarvarande har intensifierats, och i takt med det har den biologiska mångfalden minskat. Lantbruket pressas av låg marknadsmakt och konkurrens på en global marknad där lägsta möjliga pris på råvara styr, samtidigt som livsmedelssektor och handel domineras av ett fåtal stora aktörer.

Idag råder det inte någon brist på mat i absoluta termer, enligt [FNs jordbruksorgan FAO](#). Hunger och osäker tillgång på mat i vissa delar av världen beror i stället på fattigdom, orättvis fördelning och bristande demokrati. Likväl har vi en jordbrukspolitik, en lantbruksbransch och en livsmedelsstrategi vars målsättning är att [öka produktionen och](#)

konkurrenskraften "utifrån vad konsumenterna efterfrågar" trots att det varken stärker lantbrukets lönsamhet, ökar sysselsättningsgraden i sektorn eller tillhandahåller ett trovärdigt svar på hur Sverige ska trygga sin livsmedelsförsörjning.

Resultatet blir en sårbar livsmedelskedja med låg beredskap, där lantbruket har svårt att prioritera biologisk mångfald och hållbarhet så länge det inte erbjuds andra vägar till lönsamhet än fortsatt storleksrationalisering.

Det behövs en ny inriktning. Om ett meningsfullt och konstruktivt samtal som handlar om vägen framåt ska kunna komma till stånd måste målkonflikten mellan ännu intensivare produktion och en frisk natur med livskraftiga lantbruk adresseras.

I stället för fortsatt fokus på ständigt ökande produktion är måste samtalet handla om de nödvändiga förändringar som måste till för att värna människa och miljö. Det handlar om såväl förändrad konsumtion och minskat matsvinn som minskad klimat- och miljöpåverkan från lantbruket och om mer service på landsbygden. Det handlar också om att snabbt få stopp på nedläggningen av lantbruksföretag i Sverige och att yngre generationer finner det attraktivt att bli lantbrukare. Det handlar även om att betala för de miljönyttor som lantbruken skapar, som biologisk mångfald, öppna landskap och kolinlagring. Samtidigt måste hela livsmedelskedjan bära kostnaderna för sin miljöbelastning.

För att säkra ett robust livsmedelssystem som klarar både matförsörjning, miljömål och goda livsvillkor för lantbrukare måste regeringens pågående arbete kring en Livsmedelsstrategi 2.0 därför ha följande mål:

- Ett rikt odlingslandskap med friska ekosystem
- En konsumtion i linje med våra miljömål
- En mångfald av livskraftiga och hållbara lantbruk i hela landet
- En varierad och balanserad livsmedelskedja
- En god beredskap och hög försörjningsförmåga med ett lantbruk som är mindre beroende av det som handlas på globala marknader och som klarar matproduktion även under kris

Det är dags för ett omtag av vårt sätt att konsumera och producera mat. Den nuvarande livsmedelsstrategin har inga svar på hur detta ska gå till. Politiken måste staka ut en ny riktning, och landsbygdsministern Peter Kullgren behöver nu ta fram en livsmedelsstrategi som vänder både förlusten av biologisk mångfald och förlusten av lantbruksföretag.

Karin Lexén, generalsekreterare Naturskyddsföreningen
Erika Olsson, ordförande Ekolantbrukarna

Naturskyddsföreningen är Sveriges största miljöorganisation och en folkrörelse som sedan 1909 står upp för naturen. Vi sprider kunskap, bildar opinion och påverkar beslutsfattare – lokalt, nationellt och globalt. Klimat, skog, jordbruk, miljögifter, vatten, hav och hållbar konsumtion är våra viktigaste arbetsområden. Bra Miljöval är vår miljömärkning och Sveriges Natur vår medlemstidning. Välkommen att bli medlem, engagera dig eller skänk en gåva. Tillsammans har vi kraft att förändra.

PG 90 19 09-2

Åsögatan 115
Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsforeningen.se

